

אור פני מלך

לדמותו של הגאון רבי משה שמואל שפירא זצ"ל

הוצאת חמד

רבינו הקדוש, למי העוז ויגש, עלות בהר, נגוע בקצהו, ולא ירתע אחר.

כל ימך למרגלות הר סיני ישבת, שם קנית הודך והדרך, מנשיקת פי עליון.

הוצאת חמד

כל התורה אשר למדת, באור הקבלה מדות, ולא הטבעת חותמך, רק באשר למסורה נאמן

מכל משמר כרמך נטרת, ממורדות דור ברכת, ולא נסוגות, גם מעמל איום.

צורת ישיבה מאבותיך ירשת, על תקנתה שקדת, ומשם נפצה תורתך, ותהי נחלת עולם.

הוצאת חמד

מנוגהות אור הדר קרנו פניך, לא ידעת כי יעידוך, וענוותך לא כבני אדם.

הוצאת חמד

נלכה נא בשדות, נלקטה פרט ועוללות, ואנו רק כנמושות, ורבינו נטל העומרים.

חנני רבי חנני, בהעזי ליקרב הלום

יראתך אשר בימך נסוגותי, עוד בקרבי תהלום

בטובך ראה לי זכות, לא נתנוני דום

ושא נא תפילתך לפליטה הנשארה, כי האפיל עליה יום.

רודה בקצה המטה, לעולם לא ימצה

אשר סג"ל

"חסד עשה ד' אתנו, שעל ידי הגאון מוילנא זצ"ל קירב אותנו לתורת הראשונים, ועל ידו אנו קרובים אליהם. וממנו ומתורתו אנו שואבים תורת ד'. ואנו מתלמידי תלמידיו, ע"י רבינו חיים מוואלאזין, רבי יצחק בנו, הנצי"ב, רבי חיים מכריסק, רבי רפאל, ותורתם, זכר כולם לברכה..." (מכת"ק של רבינו זללה"ה).

ימי אביר יעקב

נהר יוצא מעדן גינתו של אדוננו הגר"א מוילנא זי"ע להשקות את כל עצי הגן. ועל יובלי מים נאמנים שילח שרשיו עד לדורות אחרונים, והיו תוצאותיו הישיבות הקדושות וראשיהן עד היום הזה. על גדות נהר זה - במבחר פלגיו, עמדה ערש הולדתו של רבינו, בשנת תרע"ז בעיר מינסק.

הוריו, הגאון החסיד רבי אריה שפירא זללה"ה ואמו הרבנית מינא גאלדה ע"ה.¹ שניהם בני מלכים למשפחות גדולי עולם. רבי אריה אביו, בן למאור הגולה רבי רפאל שפירא, בעל תורת רפאל מוואלאזין, [בן הגאון הקדוש רבי אריה ליב שפירא המכונה ר' לייבאלע קובנער] חתן גאון ישראל הנצי"ב מוואלאזין חתנו של מהרי"ץ מוואלאזין, בן גאון הדורות מוהר"ח, זכרון כולם לברכה. אמו הרבנית ע"ה היתה בתו של הגאון ר' חיים נפתלי הערץ היילפרין זצ"ל ממשיך דרך אביו, הגאון האדיר המפורסם בעל עונג יו"ט², ברבנות העיר ביאליסטאק.

1 רבינו זללה"ה היה אחד מששת ילדיו של רבי אריה. אחותו הבכורה היתה מרת יוכבד, אשת רבי מרדכי אלתר זליבנסקי זצ"ל (אביו של הגאון ר' חיים נפתלי הערץ זצ"ל ר"י מאור התלמוד. אגב, בהיות הגרמניה כבר חמייסר בעומדו להכנס ללמוד בישיבה גדולה, פנה סבו רבי אריה לרבינו ואמר לו כי "מתגדל כאן ראש ישיבה" וביקש ממנו שישמור עליו כי אכן כך יהיה. רבינו סיפר את הדברים לעת אירוסיו של רבי חיים זצ"ל, כשהוא מוסיף, "אני קיימתי את בקשתו של אבא זכרו לברכה, מעתה אני מוסר את התפקיד לאשתו!". אחיו רבי יו"ט ליפמן, עילוי "ומחדש נפלא תלמיד ישיבת ראדין, ובזמן האחרון הגיד שיעורי תורה במתיבתא בית מאיר בביאליסטאק" (לשונו של רבינו בא' מההקדשות בספריו). אחיו השני רבי דוד, מתלמידי ישיבת מיר דליטא. רבינו היה רגיל לספר אודותיו, כי כשהיה אוכל על שולחנו של המשגיח רבי ירוחם זללה"ה היה המשגיח מתבונן בו באכילתו והיה אומר, "הוא אוכל יפה". שניהם נשארו בגיא ההריגה, ונשרפו ע"י הארורים עם אמם הרבנית ע"ה, הי"ד. האח השלישי רבי צבי יהודה, תלמיד מובהק למרן הגר"ש שקופ זללה"ה למדן ות"ח נפלא. עליו היה רבינו נוהג לומר שהלומדות "זרמה אצלו מהשרוול", נלב"ע באה"ק. אחיו הצעיר הוא יבלחט"א רבי רפאל שליט"א, אשר עמד לימין רבינו זללה"ה רבות בשנים במסירות נפש, לשאת את משא הישיבה.

2 רבינו זללה"ה היה תמיד מעורר כי כיום אינו "במודא" ללמוד עונג יו"ט. והוא היה אחרון בעלי הסברא, ובזמנו בישיבות חו"ל היה ספר עונג יו"ט שימושי לא פחות מאשר הקצות החושן כיום. ע"ע בהקדמת שו"ת עונג יו"ט ח"ג (הוצאה חדשה) בדברים שהביא שם בשם רבינו.

תקופת ימי הולדתו היתה בימי מלחמת העולם הראשונה - עקובת הצרות והגלויות, רבינו היה מספר, שאחותו הגדולה סיפרה לו כי אמו ע"ה היתה עומדת במקום בו צעדו החיילים הגרמנים כשהוא - תינוק רך - אחוז בידה, בתקווה שהחיילים ירחמו עליהם ויתנו להם איזה דבר מאכל. צרפה ההשגחה העליונה שבאותה עת נזדמנו לעיר מינסק, כהרבה פליטים באותה תקופה, זקנו מאור הגולה רבי רפאל שפירא, וחתנו מרן הגר"ח הלוי מבריסק זללה"ה. ובא בבריתו של א"א ע"ה על ברכי זקנו רבי רפאל זללה"ה כשאת הברכות אומר דודו הגר"ח זללה"ה. שמו בישראל נקרא על שם דודו זקנו, הגאון רבי משה שמואל שפירא אב"ד בברויסק, אחיו הצעיר של זקנו רבי רפאל זללה"ה, אשר שחל"ח כחצי שנה קודם לכן.

ימי ילדותו עברו עליו ברובם בצל אביו בביאליסטאק. ומה נעימה וקדושה היתה האווירה בבית הוריו - בית אשר היה אפוף כולו בהדרת מלכות בית הרב דוואלאז'ין, שהקרינה על כל בני הבית. מסורת הדורות היתה ספוגה בכל הנהגה מהנהגות אביו הגאון זצ"ל הן בתורה הן בעבודה. המנהגים, דקדוק המצוות וההלכה היו הכל כמנהג אדונו הגר"א זללה"ה. וכל הימים הקפיד רבינו על כל מנהגי הגר"א (מלבד אשר היה מקובל בידו מהגר"ח מוואלאז'ין שלא לנהוג כן). ולימים כשנשאל אם לנהוג כמנהג הגר"א בהנהגה מסוימת אשר שונה מאוד ממנהג כל העם, ורבינו נהג בה. הורה רבינו כי רק המקפיד ונוהג בכל דרכיו כמנהג הגר"א ינהג כן.

לימים סיפר ממקצת הנהגות הוריו. אביו, איש קדוש ופלאי, שהטביע תותם בל ימחה של קדושה ואצילות בנפשות צאצאיו. מעולם לא שמע מפי אביו דבר אודות שום בן אדם לא מוטב ולא מרע נחוצ מפי אביו ששאל יהודי אחד את אביו מי היה גדול יותר הנצי"ב מוואלאז'ין או גאון פלוני, וכאן נקב בשם אחד מגאוני הזמן המפורסמים (שיש מחיבוריו דומים קצת בתכנם לחיבורי הנצי"ב זללה"ה) והגיב ע"כ אביו זצ"ל בפליאה, מה הדמיון?!]. כמו כן סיפר כי מעולם לא ראה את הוריו מדברים יחד, אביו היה טרוד בלימודיו³, והאם עם ביתה בעבודות הבית.

לאחר פטירת הגאון ר' חיים נפתלי הערץ זצ"ל - רב העיר, החליטו שלא למנות רב לעיר. ורצו למנות את חתנו רבי אריה לאב"ד. אולם הוא לא הסכים משום כבוד גיסו המבוגר הגאון רבי דוד פאיאנס זצ"ל, וע"כ מינו את רבי דוד לאב"ד, ורבי אריה היה

3 סיפר רבינו על התמדת לימודו של אביו, שפעם א' חילף אתר בואו [של הר' ארי'] לא"י, נכנסו הרב מילקובסקי (מחשובי תלמידי וואלאז'ין בתקופת הנצי"ב והגר"ח) יחד עם מחותנו הגר"י רחנטל לבקרו. כידוע - במילים של רבינו - אביו תפס פלך השתיקה, ולא דיברו כ"כ ורק במילים קצרות. בסוף הפגישה, החליפו ברכותיהם זל"ז, ויצאו השניים. מחוץ לבית פנה הרב מילקובסקי אל מחותנו (רבינו הי' נוכח) ואמר לו, "תדע לך שהוא גאון! למרות הרושם שכעת קיבלת משתיקתו, אני אומר לך שהוא גאון! אני זוכר מתקופת וואלאז'ין שאחרי תפלת מעריב שהי' עומד ליד ארון הספרים עם ספר פתוח בידו, ולמחרת בבקר מצאנו אותו בדיוק באותו מקום עם הספר בידו. מתוך רביקתו לתורה, לא הי' יכול להתנתק מלימודו ולא שם לבו אל השעה כלל."

לדין העיר, והקדיש לתפקיד זה הרבה מזמנו, כשהיה יושב שעות רבות ביום בעסק מושב בית הדין. (וכשנולד בנו רבי רפאל שליט"א הוצרכו לעכב את הברית עד לשעה שלוש אחה"צ, כששב מביה"ד).

ימי טל ילדותו היו נסוכים עם רוח הרבנות אשר נשבה כל העת בבית אביו ובבית דודיו, רבני מתא. ובכשרונותיו הברוכים וחושיו הדורכים קלט מהם הרבה בנתיבות ההלכה. רבינו סיפר, כי דירת הוריו היתה בעליית בנין אשר בקומתו הראשונה שכנה דירת דודו הגאון ר' שלמה הלפרין זצ"ל, נכד העוניו"ט. והגר"ש, בהיותו המו"ץ דמתא, היו באים אצלו בכל שעות היום עם מיני שאלות, ושאלות כשרות עופות. רבינו למרות גילו הרך, היה מתעניין לשמוע איך יפסוק להם דודו על העופות, ובמשך הזמן קלט את דרכי הפסק. עד שכשהיו באים עם העופות היה מתעניין לשמוע מה הבעיה, והיה אומר להם ראו שהדוד יאמר כך וכך... וכך היה.

בהיותו בן אחד עשר שנים בלבד, גלה לראשונה למקום תורה לעיר בילסק, מקום בו שכנה ישיבה לבחורים. הסיבה שנשלח לשם ע"י אביו, נעוצה במעשה. אברך אחד בא לפני רבי אריה וביקש ממנו סמיכה. משנכנס עמו הגר"א בדברים, התפעל ממנו מאוד. משנפרד ממנו בירר להיכן הלך, ומשנודע לו כי הוא גר בעיר בילסק החליט לשלוח את בנו שישם לב עליו ויודיענו אם הוא ממשיך בדרך עלייתו. וסיפר רבינו כי במשך כל השנה שלמד שם היה כל הלילות ממרר בבכי געגועים לביתו, אבל בבוקר היה קם ולומד בהתמדה כל היום, וכך מדי יום. והיה רבינו מצטער תמיד אודות שנה זו ואמר כי היא הלכה לאיבוד. (ללמדך השגותיו של רבינו ושמירת כל שנותיו). לאחר שנה שב לביאליסטאק, שם למד בישיבה קטנה שהיתה בעיר, רבו שם היה הגאון ר' לייבל יוכט זצ"ל.⁴ לאחר מכן, בשנים תרצ"א ותרצ"ב למד בישיבת סלונים.

בשנת תרצ"ג נסע לבראנוביץ, לשיבתו של מרן הגר"א וסרמן זצ"ל. מתחילה⁵ למד שנה אחת בשיעור החמישי אותו מסר הגאון בעל מקדש דוד זצ"ל.⁶ ובשיעור השישי למד אצל הגרא"ו למשך שנתיים וחצי ונתקשר עמו בקשר רב, ונשא ונתן בדבריו כל

4 לימים י"ל ספר מחידושי.

5 כשהגיע רבינו ללמוד בברנוביץ, אביו ניסה לדחוק בגאון ר' אלחנן להכניסו מיד לשיעור הששי, אלא שהגר"א אלחנן סירב ואמר שכך היא דרכה של תורה בברנוביץ, שהכניסה לשיעור הששי עוברת דרך שיעור החמישי. ה"י מרגלא בפומי, "אפילו אם ה"י מגיע אלי מר בר רב אשי, עליו ללמוד כפי הסדר, קודם בשיעור החמישי" (אור אלחנן, ח"א עמוד קכג).

6 במכתב הסכמה שכתב רבינו לספר שיעורי מקדש דוד ע"מ בבא בתרא ועוד מסכתות, כתב וז"ל, "זכורני ימים מקדם עת שמענו תורה מפיו [של המקדש דוד] בישיבת ברנוביץ, והי' כלהבת אש דת למו במסירת תורתו ערוכה בספרות עמוקות ונעימות להפליא. וגדולי עולם היללו תורתו כאחד מגדולי ראשי ישיבות שבדור". עוד הביא המו"ל הנ"ל בספרו שרבינו התבטא על הגאון המקדש דוד, "שהי' אפשר לראות אש של שכינה על פניו".

השנים⁷. כן שמור עד היום מכתב שכתב אליו הגרא"ו גם כשהמשיך בלימודיו במיר⁸. רבינו היה מדבר תמיד על התקופות הארוכות בהן היו שוהים בישיבה, שלא כהיום שמוצאים עצמם יגעים אחר איזה שבועות⁹. וסיפר, שבתקופת בראנוביץ חזר פעם הביתה ליו"ט¹⁰ (כמדומה לסוכות) וכשהגיע הביתה אמר לו אביו למה הגעת, "אין די ישיבה איז פריילאכער!"... (בישיבה יותר שמח!). ואכן שב לישיבה¹¹.

בקיץ תרצ"ו (עד קיץ תרח"ץ) החלה תקופת לימודיו בישיבה הגדולה דמיר. שם קיבל הרכה תורה אצל ראשי הישיבה וגאוניה. שמע שיעורים מפי ראש הישיבה מרן הגאון הגדול רבי אליעזר יהודה זצוק"ל, חתנו הגר"ח זצוק"ל, ורבה הגדול של מיר, רבי אברהם צבי קאמיי זצוק"ל, ולתקופה קצרה את שיחותיו של המשגיח רבי ירוחם זצוק"ל, וספג רבות מאורת הפסגות אשר שררה בה. בחדשים הראשונים בלבד לשהותו בישיבת מיר, נסתלק לישיבה של מעלה המשגיח הנערץ דמיר רבי ירוחם זצוק"ל. וסיפר רבינו כי שמע הרבה משמועותיו מתלמידיו אשר המשיכו אחר פטירתו להגות במאמרו. וכן שמע שיחות מממלא מקומו, הגה"צ רבי יחזקאל לעוינסטיין זצוק"ל¹².

7 כדאי לצטט לשונו הזהב של רבינו במכתב הסכמה שכתב בתור תלמיד לספר "אהל תורה" - ברנוביץ שיצא לאור בתשנ"ז. ז"ל שם: "ובושת במכתב ברכה על המתנה הטובה בהופעת הספרים, וכמאמר רבינו רבי חיים עוזר זצ"ל פאר הדור ועטרת ישורון במכתבו לקובץ הערות, וזי חידושי המאירים למכתבים הם צריכים?". וידעתי וראיתי בני תורה שיגעו בתורת מורנו זצ"ל הכתובים בספרי קובץ שיעורים וגדלו והצליחו ועשו פרי להבין ולהשכיל ולחדש וכרברי גאון ישראל שם שכתב, וימעורר גדול בהרבה ענינים אשר תן לחכם ויחכם עוד. ובודאי שהרבה יהנו לאורם וכו' עכ"ל רבינו.

8 ראה בנספח.

9 הי' מרגלא בפומי' דרבינו לספר ששמע מהג"ר איסר זלמן מלצר זצ"ל שאמר, "העולם מתפלאים שהיום כבר אין גדלות". אינני מבין הפלא, בזמני, שעה היתה באמת שעה, יום היה באמת יום, שבוע היה שבוע, חודש היה חודש, וכו', כשהיו יושבים ולומדים לא הפסיקו רגע לדברים בטלים". והוסיף רבינו לבאר שבימי הגרא"ז זצ"ל, למדו י"ד שעות ביום ז' ימים בשבוע כולל שבתות, ולמדו ככה לחודש שלם כולל תשרי וניסן, לא הי' בין הזמנים או חופש. מסדר היום כזה צמתו גדולים!!!

10 בהאי ענינא, יש לציין מה שרבינו הי' מספר המעשה המפורסם שאירע בין הג"ר אלחנן ורבו הח"ח בתקופת לימודו של ר"א בכולל קרשים של הח"ח בראדין. באמצע לימודו (בחברותא עם הרכ מפונביוז) קיבל ר' אלחנן מברק ממשפחתו בברנוביץ שגולד לו בן למז"ט. מה עשה ר' אלחנן? עמד ובירך הברכה הצריכה ומיד שב ללימודו. כשהגיע יום שמיני, ניגש אל הח"ח והודיעו שהוא נוסע לברנוביץ (נסיעה לא ארוכה) לכבוד הברית. תמה הח"ח, "האם אתה המוהל?". משהשיב ר' אלחנן בשלילה אמר לו הח"ח שכדאי לו לישאר כאן בכולל. ע"כ מה שמפורסם בפי כל. רבינו הי' מדקדק להוסיף מה ששמע מבנו של ר' אלחנן, הר' אלעזר שמחה, שהח"ח התנה תנאי קודם למעשה שמקודם ישלח מברק אל ביתו לדעת אם מסכימים שיעזר אבי הבן בחגיגת הברית ורק אם יסכימו ולא יקפידו, אז חייב הוא לישאר בכולל.

11 כלל התבטלותו וכיבודו את אביו צריכין לימוד רב. ופעם סיפר, כי מעולם לא התחיל לעשן סיגריות, מפני ששמע פעם את אביו אומר לאחיו הגדול שאין זה כדאי, וזה הספיק לו. ויש מזה עוד עובדות.

12 יצוין כי כשעלה המשגיח לאר"י מאמריקה היה זה לפני חג הפסח. ופינה רבינו את דירתו עבור משפחת המשגיח, למשך ימי חג הפסח.

רבינו נהג תמיד לומר כי בישיבה במיר היו כחמישים תלמידים שהיו כבר אז כראשי ישיבות מושלמים. ("פארטיגע ראשי ישיבות")¹³ וציין תמיד במיוחד את הגאון הגדול רבי יחיאל מיכל פיינשטין זצ"ל, אשר ברוב גדלותו בתורה, ובחביבותו המיוחדת היה דמות מרכזית ביותר בישיבה. תמיד היה מוקף במקומו בביהמ"ד בעדרים של תלמידים, שנשאו ונתנו עמו בלימוד, מתוך התלהבות וריתחא עצומה.¹⁴

ממכתבים רבים שנשתמרו בידי המשפחה וידידים מתקופת בחרותו, עולה תמונה מרהיבה של חיי עמל ויגיעה מתמדת, לצד שאיפות עצומות, ערגה וצמאון ללא גבול. במיטב לשונו הזהב, בביטויים מרטיטים ומרגשים, הביע תביעות ודרישות נעלות, דבקות בתורה, והשגה בכל מרחביה. וכבר אז הביע תמיד את שאיפתו להרכיב תורה בישראל. מכתבים אלו ממחישים במקצת את תקופת נביטתו וחניטתו של אילן שגיא זה.¹⁵

בשלהי שנת תרח"ץ נקרא רבינו להתייצב לגיוס. מתחילה ניסה כמה השתדלויות להפטר ממנו ולא עלתה בידו. אולם בצבא הובהר לו, כי מצידם אם יצא את המדינה, אין להם עסק בו. ואז נפלה ההחלטה כי יעלה לאה"ק, דבר שכבר היה נהוג אז בקרב בני ישיבות, שהוכרחו לחמוק מאימת הגיוס.

ראוי לספר את אשר נשמע מפי רבינו כמה פעמים. כי זה שנים בהיותו בחו"ל שערגה נפשו לבקר בעיר וואלאז'ין, לפקוד קברות אבותיו מצוקי ארץ זי"ע, ולחזות במקום אשר התפללו והרביצו תורה לישראל. אמנם נסיעות לא היו בימים ההם מן הדברים שמובנים מאליהם, למרות המרחק הקצר יחסית. ("כמבאר יעקב לחיפה", כלשון רבינו) ונדחה הדבר כמה פעמים. אמנם לקראת נסיעתו לאה"ק, היה מוחלט אצלו כי עתה יסע לשם, והדבר היה ידוע אצל כל בני הבית כי לפני עליתו לאר"י הנו נוסע לוואלאז'ין. יום לפני שנסע דיבר על כך עם אביו זצ"ל, ומשמע זאת הגיב, "לוואלאז'ין?! בשביל מה, מה יש שם היום?!" רבינו כשמעו זאת ביטל את תכניתו, ולא ביקר שם מעולם.

לקראת עלייתו לאר"י שלח רבי יחזקאל לעוינשטיין זצוק"ל מכתב להגאון הגדול ר' שמואל רוזובסקי זצ"ל בבחירתו בהיותו תלמיד ישיבת לומזא בפתח תקוה, בו הודיע לו על עלייתו של רבינו. וכתב לו בזה הלשון, "עם הבחור משה שמואל יש לי תקוה גדולה". את הסרטפיקאט לאר"י קיבל מהגאון הגדול ר' ראובן כץ זצ"ל רבה של פתח תקוה וראש ישיבת לומזא, כהרבה מבני הישיבות שעלו לאר"י באותה תקופה.

13 פעם הגיד רבינו ד"ת בשם הג"ר שמחה שעפס זצ"ל (ראש ישיבת תורה ודעת בני יורק) ולפני שהתחיל הד"ת אמר, "הי' לי רבי במיר, ושמו הר' שעפס, והוא הסביר וכו'".

14 רבינו למד בחברותא בימי בין הזמנים עם פאר הישיבה הגרא"ל מאלין זצ"ל (לימים ראש ישיבת בית התלמוד בניו יורק) בהיות שניהם בני העיר ביאליסטאק.

15 מי יתן ויקובצו כל מכתבים אלו אל פונדק אחד. לזכות בייקרו את בני ישיבות דורנו.

בהר ציון תהיה פליטה

מפלאי השגחתו של הבורא יתברך והבטחתו שלא תשתכח תורה מישראל. שהקדים השי"ת רפואה למכה הנוראה של חורבן מרכזי התורה של פולין וליטא, הלא הוא תור הזהב של ישיבת לומז'א בפתח תקוה. אשר אליה נתקבצו בנים שמרחוק באו, מהישיבות המפוארות בחו"ל, והיו לחבר בני ישיבה נעלים שנתעלו לתלמידי חכמים עצומים בעלי שיעור קומה בתורה ובהרבצת תורה. מהם הגדילה תורה והאדירה בארץ ישראל ובכל מקום בעולם, ומהם נבנו חרבות עולם מוסדי דור דור. הישיבות הקדושות שיסדו בעמל כפיהם, אשר העמידו ומעמידים, לגיונות בני תורה עד ביאת משיח צדקנו.

מהמיוחדים שבסגל חבורת ישיבת לומז'א הוכר מקומו של רבינו, היה מהיחידים אשר מסרו שם חבורות לפני בני הישיבה. ושמנו נישא כל השנים בהערצה ובחיבה מיוחדת בקרב כל אותו הדור. נשתמרו עובדות רבות המשמרות במקצת את הווי הימים ההם. עוד זוכרים זקני לומז'א שליט"א, את הריתחא דאורייתא של רבינו עם עמיתו הגאון הגדול רבי שמואל רוזובסקי זצוק"ל. כמה חביבות והערכה הדדית היתה ביניהם, אשר לא פסקה עד יום אחרון.¹⁶

עוד יספרו, על רוממות הנהגתו אשר התנוצצה כבר אז בכל ימות השנה ויצינו במיוחד את עבודתו להסתרת עצמו. ובמעט הפעמים שהוסר מעליו המסווה השתוממו על גדלותו. כמו בימים הנוראים, אשר אף כי הסתיר רבינו את הנהגתו בהם, אבל שפך הדמעות אשר הקווה שלולית למרגלות מקום ישיבתו, ענה והעיד בו תעצומותיו לאלוקיו.¹⁷

בישיבת לומז'א למד רבינו בשנות תרצ"ט עד תש"ו.¹⁸ ובשנת תש"א עלה אביו זצ"ל מפליטת וילנא, והתישב בתל אביב. בתקופה זו שמע רבינו כי יש ראש ישיבה מחו"ל שמוסר שיעורים בתל אביב בישיבתו ישיבת "בית יוסף". הלא הוא חותנו לעתיד, הגאון ר' אהרן ויינשטיין זצ"ל. רבינו הלך לשמוע את שיעוריו ונכנס עמו לפלפולא דאורייתא.

16 רבינו סיפר (בהספדו על הגר"ש זצ"ל) בשם מרן הגרי"ז, שבהיותו משבח הראשי ישיבות שבא"י, כל א' על דגלו, אמר על הגר"ש שהוא נולד להיות ראש ישיבה ("א גיבארינער ראש ישיבה"). עוד הוסיף שהתבטא מרן הגרי"ז על הגר"ש ואמר שיש לו ראש של ברזל ("א אייזנע קאפ").

17 סיפר תלמיד א' בשמו של הרב נחמי' בעקר שליט"א (שלמד במחיצת רבינו בתקופת לומז'א) מעשה נפלא. יום אחד, בשעת סדר המוסר שכשישיבה, ראה הג"ל איך שרבינו תחב ראשו על הסטנדר לאורך כל הסדר. כשסיימו הבחורים ללמוד מוסר, קם רבינו ועזב את מקומו. הבחין שכינו, הר' נחמי', שהסטנדר היה רטוב ומלא דמעות לחות מעיניו של רבינו.

18 יצויין, כי כששאל מרן הגרי"ז את רבינו עם מי הוא מדבר בלימוד בישיבת לומז'א, השיב לו רבינו כי הוא מדבר הרבה עם הרב שך זצ"ל, אף שהגרא"מ הי' מבוגר מרבינו הרבה שנים, שאלו הגרי"ז, "ואתה נהנה לדבר איתו?". אחרי שהשיב רבינו בחיוב, אישר מרן הגרי"ז את דבריו ואמר, "אף אני אוהב לדבר איתו בלימוד. הוא עילוי הניחן בתפיסה מהירה, כל ווארט שאומרים לו, כבר בהתחלה הוא תופס את כל הענין כולו".

רבי אהרן זצ"ל נתן בו עניו כבד אז והתרשם ממנו עמוקות, וקיווה ליקח אותו לחתן לבתו היחידה¹⁹, תליט"א, כחמש שנים לפני בואם בקשרי שידוכים.

שנת תש"א, שנת עלייתו של מרן גאב"ד בריסק זללה"ה לאה"ק, היתה שנת מפנה מרכזית בחיי רבינו, עם הכרותו והתקרבותו המופלאה אל רבו הגדול מבריסק זללה"ה ותורתו, וכמו שנרחיב בזה להלן בפרקים הבאים.

בטו"ב לחודש חשון תש"ו נשא רבינו את הרבנית צפורה תליט"א בתו של הגר"א ויינשטיין זצ"ל, בעיר תל אביב.²⁰ רבי אהרן זצ"ל, גאון וצדיק נשגב, חתן למשפחת רבנים רוממה מליטא. חמיו היה הגאון ר' דוד יצחק מגן זצ"ל כיהן ברבנות בליטא, ובסוף ימיו בירושלים, ונודע לאדם גדול ומגדולי ההוראה. והרבה בעלי הוראה מובהקים (מרן הגר"ש אלישיב שליט"א ביניהם) שמשו אצלו בשימוש חכמים. אבותיו היו מבני היכלא דוואלאזין, מרואי פני גאון הגאונים מוהר"ח מוואלאזין זללה"ה.²¹

אהבת נפש אהב אותו חמיו זצ"ל, והעריך אותו עד למאוד. בתקופה יותר מאוחרת, עת כיהן כבר רבינו בראשות ישיבת באר יעקב. היה חמיו הגאון זצ"ל מבקדם בבאר יעקב. והיה מדבר הרבה עם רבינו בלימוד, כשהוא שמח ועלז על כל מילה שלו, ואף שטח לפניו ספיקותיו. והיה אומר לבתו הרבנית תליט"א, "דעי לך כי ר' משה הוא הרבי שלי"!!

19 לרבי אהרן זצ"ל היה גם בן שנלב"ע ל"ע בבחרותו - הבה"ח מאיר יעקב זללה"ה.
20 מן הענין לציין אפיזודה שנשמעה מפי רבינו, כי בתקופת היותם חתן וכלה נדמנו וישבו בחצר פנסיין רייך אשר בירושלים. לפתע עבר שם הגאב"ד דפנכ"ד צוק"ל ומשראה אותם פנה אליהם ברוב חביבות ואמר, "פריידט'וין קינדערלאך פריידט'וין! איר זענט דאך דער משל פון דעם אייבערשט'ן. וויפל איהר וועט זיך פרייען וועט'וין דער אייבערשטער פרייען מיט אנדז לעתיד לבוא כמו שכתוב ומשוש חתן על כלה ישיש עליך אלוקיך. (שמחו ילדים שמחו! הלא אתם המשל של הקב"ה כמה שאתם תשמחו הקב"ה ישמח עמנו לעתיד כמו שנאמר ומשוש חתן על כלה ישיש עליך אלוקיך). ובעמדנו בזה אי אפשר שלא להביע מקצת מעומק הכרת הטוב אשר ירחשו בני הישיבה לדורותיה אל מול כבוד הרבנית תליט"א, על כל השנים שהיתה לימין רבינו, ובה כטח ליבו ושקט במנוחות במשא הרבצת התורה והעמדת התלמידים. וכבר היה רבינו אומר בשם זקינו מאור הגולה רבינו רפאל שפירא זללה"ה מוואלאזין, על מה דאיתא בגמ' יומא אודות רוב דוחקו של הלל ועם כל זה על מסירותו ללימוד התורה "הלל כזה אני עוד שומע, אבל איפה לוקחים כזו "הלל"!! זכרה לה אלוקים לטובה להיות אם למלוכה עוד רבות בשנים רשנים ורעננים, ולראות בנחמת ציון וירושלים כב"א.

עוד חשוב לציין את השיחה ששמע פעם תלמיד א' בין רבינו ויבלחט"א הרבנית שתח"י. ה"י זה אתר הלוי' של אשת הגרש"ז אוירבאך זצ"ל שבו הפתיע את הנוכחים באומרו שלא צריך לבקש מחילה מאשתו כי לא פגע בה בכל חייו. רבינו התפעל מזה מאד, אלא שהרבנית הפסיקתו ואמרה, "ראש ישיבה, למה אתה כ"כ מתפלא ע"ז? הלא גם אתה יכול להגיד את זה עלינו לאחר מאה ועשרים...". סיפרו התלמידים, שבשעה שהגר"ש וולבה זצ"ל ה"י מיעץ לחתנים על הנהגות הראויות להתנהג בבית, תמיד ה"י מצביע על רבינו ויבלחט"א הרבנית שתח"י ואמר שמהנהגת רבינו אל הרבנית תקחו הדוגמא הכי טובה איך צריך בעל להתנהג עם ביתו.

21 חתנו השני של הגר"י מגן זצ"ל היה. הגאון ר' הלל ויטקינד זצ"ל.

בספריו דרכי אהרן, מביא רבי אהרן זצ"ל הרבה מחידושי תורתו של חתנו, רבינו זללה"ה, מתוך הערכה²².

אחרי נישואיו למד כחצי שנה בכולל חזו"א שבבני ברק. עד שבקיץ תש"ו²³ נקרא למסור שיעורים בישיבת קול תורה בירושלים. בשלהי שנת תש"ז נאלץ לעזוב משרתו, וחזר ללמוד בכולל חזו"א. באחד הימים בקשו הגאון הגדול ר' אייזיק שר זצוק"ל ראש ישיבת סלבודקא שיבוא ללמוד בכולל האברכים שע"י ישיבתו, במטרה לחזק ולבסס את המקום. והפציר בו ואמר לו כי יוסיף לו על משכורתו אשר מקבל בכולל חזו"א. רבינו נועץ בדבר עם מרן החזו"א זצ"ל, ומשקיבל הסכמתו, עבר ללמוד בכולל סלבודקא²⁴.

כמחיצת מרן החזו"א זצוק"ל

בתקופת מגוריו בבני ברק, זכה רבינו לקרבתו הגדולה של גדול הדור מרן בעל חזו"א זצוק"ל אשר חיבבו עד למאוד. ובביקוריו אצלו היה תמיד מלווהו עד לפתח, ונפרד ממנו תמיד בברכת, "והעמידו תלמידים הרבה". כמו"כ היה מרבה לכבד את הרבנית תליט"א, אשת חבר, והיה מעודדה לשטוח לפניו כל שאלותיה. והיא היתה נכנסת אליו תמיד לשאלות. וכבר נודע כי רבינו היה מהאחרונים אשר ביקרו בהיכלו של החזו"א זצוק"ל בעש"ק של פטירתו. ומשראה את החזו"א כי תקפה עליו חולשה התנצל כי אינו רוצה להפריע, אולם החזו"א ענה לו בחיבה, "יש ביקורים מעייפים ויש ביקורים מרעננים, שלכם נמנה על הסוג האחרון..."²⁵.

²² ע"י לקמן במדור הערות וחדו"ת הקצרים, גרגיר א' בשם רבינו שנדפס בספר דרכי אהרן.

²³ תאריך התחלת פרק הרבצת התורה בחיי רבינו היה א' אייר כתאריך פטירתו. וכידוע בשם מרן התת"ס זצ"ל דהא דאיתא דהקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים קאי אף לגבי עבודתם הרוחנית.

²⁴ בתקופת סלבודקא שימש רבינו כבעל מוסף בימים נוראים בישיבת סלבודקא. ואף כבעל תוקע. ומסופר בענין זה. כי רבינו בהיותו חד החושים למאוד, היה סופר בתרועה תשע קולות בדיוק ומפסיק. והבחורים, כסתם אנשים שאינם מצליחים להבחין בענין מחמת מהירות התקיעה, התלוננו לראש הישיבה הגרי"א זצ"ל כי אינו תוקע מספיק. והגרי"א זצ"ל אמר לו בחיך, "אתה תוקע מספיק, אבל מה אכפת לך להוסיף". ויצוין, כי כך היה בכל השנים שהיה רבינו הבעל מקריא בישיבה, מיד כשספר הקולות הרים ידו בהוראה לבעל תוקע (בנו הגרנצ"י שליט"א) להפסיק. (אף כשהתפלל לפני העמוד היה מרים ידו מרחוק, בסימן לבעל תוקע להפסיק).

²⁵ מרן החזו"א ביקר בישיבת באר יעקב שבועיים לפני פטירתו (לכבוד שמחת הברית של בן הרב וולבה זצ"ל). רבינו תיאר העובדא בהספרו על החזו"א, וז"ל "כמו חי עומד לנגד עיני כולנו ביקורו האחרון של מרן ז"ל בישיבתנו בראש חודש מרחשון שבועיים לפני פטירתו. איזה שפע של אורה ושמחה, של הוד קדושה וטהרה, הופיע בבית מדרשינו עם הופעת מרן ז"ל בהיכל הישיבה הקדושה. בין ורוממות לווינהו ברחובות באר יעקב ב'אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה', ואילו ידענו אז כי זהו ביקורו האחרון, הלא כולנו היינו דורשים ממך שילמדנו ויצונו אורחות חיים, ולכל הפחות יאציל עלינו ברכה מרובה" עכ"ל. ע"י נוסח ההספר לקמן במדור מאמרי מחשבה.

מרן החזו"א זללה"ה היה זה אשר המליץ למשגיח רבי שלמה וולכא זללה"ה (בשנת תש"ט) להעמיד את רבינו בראש הישיבה אשר נתווסדה במושבה באר יעקב כחצי שנה קודם לכן, אחר שהגאון הגדול ר' אפרים בורודיאנסקי זצ"ל עזב את המשרה. וכשיצא הדבר לפועל שמח החזו"א זצוק"ל מאוד. וכשביקר אצלו באחד מאותם ימים הגאון ר' שמואל גלסנר שליט"א (כיום מרבני העיר חיפה) הביע לפניו שמחתו, "שמעתם? ר' משה שמואל נהיה ראש ישיבה!"

עם תחילת כהונתו כראש הישיבה, קיבל על עצמו אף את משרת רב היישוב באר יעקב. כעבור מספר שנים, ראה כי אין באפשרותו לשאת בעול האחריות אשר דרשה ממנו הרבנות יחד עם משא הישיבה אשר עליו, התייעץ בדבר עם רבו הגדול מבריסק זללה"ה. ומתחילה בשומעו כי הסיבה לכך היא עול האחריות אמר לו, וכי ללא זה יפטר מכך? אולם לבסוף הסכים עמו, ואף ענה כנגד המערערים על כך, "ר' משה שמואל וייסט וואס ער טוט".

משעזב את הרבנות, מינה את הגאון רבי משה מנחם יעקובזון זצ"ל (אז ר"מ בישיבה) לרבו של היישוב. שנות כהונתו של הגרמ"מ העידו על בחירתו המוצלחת של רבינו. כאשר הרב זצ"ל בתורתו, בחכמתו ובצדקותו, קידש שם שמים בכל הליכותיו, ורבים השיב מעוון.

את הסמיכה לרבנות קיבל רבינו ממרן הגרא"ז מלצר זללה"ה, ובמשך השנים הראה את כוחו הגדול בפסק ההלכה. כאשר רבים העוסקים בשימושה של תורה אצל מורי ההוראה נפעמים כל פעם מחדש מגישתו המיוחדת בהכרעת ההלכה, ומהמסורות יקרות הערך אשר קיבל מאבותיו ורביתו והשתמש בהם בדרכי ההוראה.²⁶

ישיבה וראש ישיבה

ישיבה, זוהי השכינה בישראל. צורתה, הלימוד התמידי בלי הפסק של רגע, ואופני תלמודה הם, הלן בעומקה של הלכה ומתוכה להסיק שמעתא אליבא דהלכתא, ע"י התנזרות מכל עניני העולם מבלי לבקש שום ענין ועונג כלל, ועי"ז יורח בחשך אור לישרים ולישרי לב אלו שמחת התורה. (רבינו זללה"ה)

שורשים עמוקים של הדרת כבוד וקדושה כלפי המושגים ישיבה וראש ישיבה ניטעו בלב כל אחד מבני ישיבתו של רבינו זללה"ה. הערכה שניטעה בליבם מעצם הסתופפותם בצילו של מי שהמושגים הללו היו ספוגים בדם תמציתו, והעריכם בכל מאורו. כי מלבד אשר שמעו מפיו כל השנים את גדולת ויקרת ערך מרביצי התורה בישראל ויושבי ישיבתה, עוד יותר קיבלו מאשר הקרין בזה מכל דיבוריו הכללים. כי בכל עת שהוזקק להתייחס לענין ישיבה או מרביץ תורה, אף תוך כדי שיחה בעלמא, חשו הכל את רטט התרגשותו

26 תלמידים מספרים שרבינו הי' בקי בד' חלקי שו"ע ובפרט הי' ידוע יו"ד בע"פ. פעם כחן רבינו אברך ביו"ד והי' נראה לאברך שרבינו הי' בקי בכל רעק"א (כ"ז אירע בלי שעיין רבינו בפנים בשו"ע).

אור פני משה

ותפארת רוממותו ליסודות הללו. עד כי נקבע בלב כל מי שבא למחיצתו, כי אין השגה גדולה מהרבצת תורה בישראל והעמדת תלמידים, ואין יקר גדול ממוסד הישיבה, ומכלל הזכות להיות "בן ישיבה".

אור פני משה

מתוך מאמרו של רבינו, "הישיבה, צורתה ואופני תלמודה מהי" ²⁷ אנו למדים על עוצמת תפיסתו בעניינה של ישיבה, ומאמר של חובה הוא לכל בן ישיבה, להבין שורשיה של הישיבה בישראל, ייחודה וקדושתה.

אור פני משה

ומה חביבים היו אצל רבינו דברי תרגום יב"ע עה"פ מה טובו אהליך יעקב, שתרגם שם, כמה יאונן אינן בתי מדרשינון די שמש בהו יעקב אבוכון. והפסוק הלא מדבר כלפי ישראל שבאותה שעה במדבר, ומפאר להם שיעקב אבינו שימש בבית מדרשן. הרי שכל בית מדרש עדי עד חשוב בי מדרשא דיעקב אבינו, שהוא הראשון אשר שימש בישיבת שם ועבר, ורק מכח שרשיו וסגולתו יש לישראל בתי מדרשות על סגולת מעלתן.

בכל עת הזכירו זאת ומאמרי חז"ל על אבותינו בהיותם זקנים ויושבים בישיבה ועל כלל התייחסות חז"ל למעלת מקום הישיבה וע"ד דאיתא אודות רבן גמליאל, ²⁸ ועוד בחז"ל. נפשו יצאה בדברו מזאת וכלתה להנחיל מעלת הישיבה בישראל, כי אינו קיבוץ סתמי של לומדי תורה, כ"א כל שורש ויסוד קדושת ישראל ממנה הוא. וככל דבריו במאמרו הנ"ל ובכל השנים. ²⁹

ומתוך כך היה חרד מאוד כל השנים לשמור את צורת הישיבה על סדרה ואופני תלמודה, לבלתי תת חלילה אפשרות כל שהיא לשנות בה דבר. וליבו פעם תמיד עם ליבה של האומה, לשמור חותם תורתה בכל עוז לבלי הרפות ידי הישיבות וראשיהן בכל פרט קטן כגדול.

אור פני משה

וכמה היה רבנו זללה"ה מסור כל השנים לבנין הישיבה. לא ראו אצלו כל ענין וחשיבות ליקרת שם הישיבה אצל ההמון, ולא עשה בזה כל פעולות. אבל מסר נפשו עבור קומץ תלמידים כמו עבור מאות, כי רק עבודת הקודש היתה נגד פניו בהעמדת הישיבה ובהעתקת השמועה. ולתכלית זו היה כדאי בעיניו בכל התקופות, לכתת רגלים עייפות עבור תרומות והלוואות, להתדפק על דלתות נדיבים גדולים וקטנים הכל למען שתוכל הישיבה להתמיד להתקיים. ³⁰

27 נדפס לראשונה בקובץ הבאר שיו"ל ע"י ישיבת באר יעקב, ע' להלן במדור מאמרי מחשבה.

28 ע"י גמ' ברכות כח.

29 והסובבים אותו בכל התקופות חשו, כי אף כי שם הישיבה נקרא באר יעקב כשם המושבה בה נתווסדה. אולם רבינו התייחס לשם זה כשם המתאים ביותר למהותה של ישיבה, וככל הדברים הנ"ל. ומכאן לא יפלא אשר ידענו, כי כשהיה נראה באיזו הזדמנות, כי יש הכרח לשנות את שם הישיבה, התנגד לכך, כי שמה הוא.

30 סיפר נכדו שלאחר פטירתו של הגרש"ז אורבאך זצ"ל, הפציר הגאון הרב שך זצ"ל ברבינו שהוא ימלא מקומו כנשיא של ועד הישיבות. בא' מהאסיפות עמד רבינו ואמר בהתרגשות, "תפקידי בעולם להיות מלמד בישיבות הקדושות ולא בדברים אחרים. אני ממליץ לכם למנות מישהו אחר במקומי

הרב אשר סג"ל

גם בזמנים שכבר היה שמו הולך לפניו מסוף העולם ועד סופו, לא הביט כלל על מעמדו ולא חס מעולם על כבודו, ופעמים רבות נדד בלוויית תלמיד אחד באוטובוס, בנסיעות מייגעות ומתישות, להשיג כספים עבור הישיבה.

והרבה ביזיונות סבל מזה, מאנשים אשר לא זכו להכיר את אשר לפניו, ולא השיגו אף ממקצת אהבתו את התורה, והשיבו פניו ריקם. ורבינו לא נפלו פניו ולא נחלשה דעתו, כי היתה רק המטרה כנגד פניו, בשיתוף עם בטחונו הגמור בד'. ושמח תמיד בכל גורלותיו בשמחת ישרי לב.

הרב אשר סג"ל

ראשי ישיבות ומרביצי תורה

כעומק הכרתו במעלת הישיבה בישראל, כן נתקדש ונתרומם אצלו עד למאוד ערך מעמד ראש ישיבה ומרביץ תורה. עד שלמדו אצלו תלמידיו כי אין מושג "ראש ישיבה" הגדרה בלבד ושם בעלמא לתפקיד. כ"א ראש ישיבה הוא תואר להשגה ולמדרגה גבוהה בעליה בתורה, המורה על גדלותו העצמית של הנושא.

דבר זה התבטא בכל התייחסותו לראשי ישיבה ומרביצי תורה. הן בכבוד אשר רחש להם פנים בפנים, כי כל מרביץ תורה באשר הוא זכה אצלו ליחס מיוחד של כבוד והערכה. והן מפי כתבו, כמו שיבחין העוקב אחר מכתביו ומאמריו. וכשהיה מתבטא בפנותו לראשי ישיבה אף ממכיריו היותר גדולים ומתלמידיו היותר חביבים, תמיד היה מדגיש את תואר תפקידים ומעמדם, וקורא להם רק בשם ראש ישיבה וכדומה, וכן בכל התייחסות אליהם, בדברו עם אחרים.

וכלל יחסו אל מרביצי תורה עמלי תורה ותלמידי חכמים צריך לימוד רב, כי מדי פגישתו עמם, היתה ניכרת על פניו הערכה וביטול עצמי, ורוב אהבה עד בלי די. והזדמן כמה פעמים שבאו לדור בקרבת הישיבה בירושלים תלמידי חכמים מובהקים והיו מסתופפים בצל הישיבה בסדרים ובשיעורים. ורבינו בהכירו במעלתם לא נתנם להסתתר, ופרסם גדלותם ברבים. הפליא תמיד את גאונותם וכבדם בכיבודים היותר גדולים, הן בשבתות הן בימים טובים. וכמה השפיע הדבר על בני הישיבה, והרים בעיניהם קרנם של תלמידי חכמים.

מורא תלמידי חכמים

סיפר תלמיד אשר זכה לשמש את רבינו, וללוותו בדרכיו הרבה שנים, כי ארע פעם שמרן הגרא"מ שך זצוק"ל ביקש שרבינו יבא אליו, בכדי לבקש מיד ממנו שיפעל איזה דבר בעד החינוך העצמאי. משנכנס אליו רבינו דיברו בתחילה על דברים כלליים, ואח"כ שטח מרן זצ"ל את בקשתו. רבינו זללה"ה התאמץ להבין דבריו ולא הצליח. ושאל את

לשבת בראש. אבל לעזור, ודאי אני אשתדל לעזור". לא קיבלו הרבנים את פסקו של רבינו והתחילו שוב ללחצו ולעוררו לבקשתם, עד שלבסוף הפטיר רבינו במילים קצרות, "רבותי, אין לי רגע מיותר בחיים שלי!".

הרב אסחייק שליט"א

הרב אסחייק שליט"א אם הבין. והשיב לו בשלילה. ואז הרצינו פני רבינו עד מאוד, ועטו אימה ויראה עד שאדמו ממש מרוב פחד, הרכין עצמו ואמר בהכנעה, "אפשר נאך אמאל" (אולי פעם נוספת). ומרן זצ"ל חזר על בקשתו. אך גם הפעם לא הבין רבינו לרצונו. ופנה שוב אל הרב אסחייק ושאל אם הבין. ומשענה לו שלא, שוב לא חזר ושאל בזה כלום. ללמדנו מורא תלמידי חכמים מה הוא.

פעם שמע רבינו בחור מהישיבה דן עם חבריו בדבר הלכה, ומשאמרו לו פסק הלכה בשם מרן הגרש"ז אורבאך זצוק"ל אמר הבחור, "ר' שלמה זלמן הוא מיקל". רבינו בשמעו זאת חרה לו הדבר מאוד. ובתקופה זו לא נהג רבינו למסור שיחות מוסר בישיבה. דבר זה היה מתפקידו של המשגיח רבי שלמה וולבא זללה"ה. אעפ"כ ביקש אז למסור שיחה לבני הישיבה. והיתה זו שיחה נוראה נוקבת עד לתהום בכבודם של ת"ח וגדולי ישראל, וזעק במר ליבו, איך יהין בחור להתבטא כך. והלא ר' שלמה זלמן ישב ויגע בתורה שנים רבות עוד טרם נולד הבחור. והאריך בכח התורה ובכח הפסק בכוחא דהתירא. והיתה השיחה למעמד כבוד התורה, החרוט בלב שומעיו עד היום הזה.

גם לבניו הגאונים שליט"א, נטע בליבם מצעירותם ערך ושגב מעלת מרביץ תורה בישראל, עד שהיה ניכר שזאת הברכה הגדולה ביותר שבאיחולי לבבו, בכל עת אשר ברך אותם. ומתוך שנעמוד על רוב דקות הרגשיו ורוב מסירותו לעיקרים אלו, נבין את אשר סיפר אחד מתלמידיו אשר נכח בעת ביקורו של רבינו זללה"ה באחת משיבות חו"ל, כי כאשר הבחין שהתלמידים בפנותם אל ראש ישיבתם או בהתייחסם אליו, היו מכנים אותו "ר' יצחק" בשמו. העיר להם על כך, ואמר להם לא כך תקראוהו, כ"א ה"ראש ישיבה", כי גאון גדול הוא. מה רבה האחריות אשר ניכרת מעובדא זו, אשר דוגמתה היה נראה עליו תמיד בכל הזמנים.

אוצר החכמה

קוב"ה ואורייתא

על הפסוק בשיר השירים [רפ"א] "ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין" כתב רש"י: ונאמר דוגמא שלו על שם שנתן להם תורתו ודיבר עמהם פנים אל פנים, ואותם דודים עודם ערבים עליהם מכל שעשוע, ומוכסחים מאתו להופיע עוד עליהם לבאר להם סוד טעמיה ומסתר צפונותיה, ומחלים פניו לקיים דברו, וזהו ישקני מנשיקות פיהו עכ"ל. חידש לנו רש"י חידוש גדול ומופלא, כי אותם דודים של מת"ת - עודם ערבים עלינו היום, וביאורו, שכל היושב ולומד תורה וזוכה להבין סברא בתורה, הרי שזה בא לו עתה מגילוי פנים אל פנים בנשיקת פה מפי הקב"ה!! ויעוי' בנפש החיים עה"פ כי ד' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה.

דברי רבותינו אשר פתחנו בהם פרק זה, ודומיהם הרבה, היו שירת חייו וזמירת כינורו של רבינו זללה"ה כל הימים. אין תלמיד שעבר בישיבתו הקדושה אשר לא ידעם, ונחקקו בלב כולם בחותם שלא ימחה. וכבר בראשית השנה לעת שמחת תורה אשר בשמיני עצרת, בהתייצב רבינו בראש מקהלות תלמידיו אשר הקיפו מקומו במעגלים. היה מטעים בפניהם בקול חוצב להבות דברי חז"ל אלו, ובפנים מאירים כלפידים היה זועק, ואם כך,

הלא אשריכם ישראל!! והיה מזדעזע כל ההיכל מהמיית קולות השירה והריקודים אשר הצית ברוב התלהבותו, אשרי עין ראתה אלה. ומזה לקחו ושאבו את יסודות שמחת התורה לכל השנה.

וכך במשך כל השנה בשיחותיו ובדרשותיו חזר ושנה הדברים מתוך עומק רצונו להשרישם בלב התלמידים. ולא היה אצלו עיקר גדול מלהבין ולהשכיל את שורשיו של הנפש החיים. כי אין דבקות יותר גדולה בהשי"ת מאשר הדבק בו ע"י עמל תורתו. ובמעלה הגדולה של היגע מתוך שמחה ומתיקות כאשר הזכיר בזה תמיד דברי רבינו אברהם מן ההר בנדרים מ"ח דבת"ת לא שייך מצוות לאו להנות נתנו, דאדרבא עיקר מצוות ת"ת היא להיות שש ושמה ומתענג במה שמשיג ומבין בתלמודו ע"ש. ודברי האגלי טל בהקדמתו אודות מעלת הלומד מתוך תענוג בלימודו. כל אלו היו היסודות אשר חזר ולימד תמיד. ובשפתו הנמלצת, המקורית והנלבבת, היו שגורים בכל עת הלשונות "הלא זה ממש מסיני!", "אור פני מלך חיים!", וכהנה רבות אשר ביטאו תמיד, וגילו במקצת, מה היתה התורה עבורו ולפני מי למד ולימד.

אבל יותר מהמה לימד בזה והשפיע ע"י עצמותו והנהגתו. הן מודעת זאת בכל הארץ ובקרב כל בני הישיבות. הארת הפנים והשמחה המיוחדת אשר שרתה תמיד במחיצתו. וכמו שהגדיר אחד מגדולי הספדנים, כי לכל מקום אשר נכנס, לכל בית מדרש ולכל ארוע, מיד נמשכו אחריו כולם כאל "מגנט".

ואף גדולי ישראל וזקני הדור היו מחבבים במיוחד לשהות במחיצתו וליהנות מזיו קירון פניו, וכאשר עמדו ע"ז יבלחט"א מרנן הגר"ש וואזנר שליט"א והגרמ"י ליפקוביץ שליט"א בהספדיהם, והרבה עובדות יש מזה.

ומה סודה של הארה זו ומה טיבה - איננו דורשים במופלא. אבל ידענו את אשר סיפר בהספדו - תלמידו הגדול הגאון רבי רפאל קונסטלר שליט"א. כי בלומדו בירושלים בישיבת בריסק, נפגש ביום מן הימים עם רבו - רבינו זללה"ה. והיתה שיחתם ערבה בדברי תורה, כשרבינו דן בדברים בבהירות ועמקות כדרכו. אבל נדמה היה לו להגר"ר שליט"א כי אין מצב רוחו של רבינו כפעם בפעם, ואת פניו כיסתה עננה. ומתוך קירבתו העיז לשאול לרבינו על כך. והשיב לו דאכן כן, שבשבוע זה אפפוהו טרדות שונות אשר לא נתנוהו לשקוע בתורתו כרגיל, וע"כ חסר לו שמחה.

נפש עמלה

קבלתו מרביתו בדרכי הלימוד, ועמידתו בזה ללא פשרות, הכריחתו לעמול ולשוב ולהתייגע ללא קץ בפשט הסוגיא ובצורתה. כי כשלא הלמו אצלו לשונות הראשונים, והלכות הרמב"ם עד לתכלית דקדוקן, לא מצא מנוח. ומשעמד על שינוי בדבריהם או על הגדרה היוצאת מפירושיהם לא שקט עד שעמד על סוד שיטתם בסוגיא. ומתוך כך הוזקק לסבלנות נשגבה עד שהסיק כי עמד על דרך המפרש בסוגיא. כי לא ויתר על התאמה של מילה ולא על דיוק של אות, אף במחיר טורח של שעות וימים, עד שהעמיד כל השיטה על מכונה בדיוקה בחשבונה ובהגדרתה.

כך התהלך כל הימים, שקוע כל כולו בתכלית העיון ללא הסח הדעת. סיפר אחד מחשובי בני הישיבה. שראה פעם את רבינו נכנס לסדר בביהמ"ד, ולפני שהתחיל בלימודו כתב כמה מילים על פתק, וטמנו תחת גמרתו. וכשקם רבינו ממקומו, ניגש התלמיד והציץ בפתק וראה שכתוב בו, בערך כי האי לישנא, לזכור לעשות תשובה על כי בלכתי מהבית לביהמ"ד לא הרהרתי בדברי תורה.³¹ ומעשה זה ארע בתקופה שהיתה הישיבה בירושלים. ובית רבינו היה מעבר לכביש אשר ממול לישיבה, מרחק הליכה שלכל היותר שתי דקות.³²

כל שיחו וכל שיגו תמיד היה אודות עמלה של תורה. ובכל ההקדשות אשר הקדיש לתלמידים ע"ג ספריו, (כי בהכירם בטובת עינו, נהגו בני הישיבה, לרכוש ספרים מספריו ולבקש ממנו כי יכתוב להם על גביהם מילות הקדשה) היו המילים "לנפש העמל בתורתו" שזורים כמעט בכולם. וכך אפשר לראות גם בהמון הסכמות שכתב למחברי ספרים, שברוב הפעמים חתם דבריו באהבה לעמל תורתו של המחבר. וכבר העיד על עצמו כי חביבה בעיניו השתתפות בשמחת בחורי ישיבות עמלי תורה אשר כתבו חידו"ת, מהרבה פעלים אחרים שבצרכי ציבור והנהגה. בשיחותיו המרובות בהיכלי הישיבות, ובנאומיו הנפלאים והמרטיטים באירועי היהדות התרדית הכללית, הלביש שני ועדי מלכות, טללי אורה ורוממות, לאהוביו עמלי התורה שבכל אתר, והדביק אחרים בשלהבת אש אהבתו לתורה ולעמליה.

בהיות כי רבינו זללה"ה קבע לימודו בביהמ"ד בהרבה משעות היום (בעיקר מתקופת ירושלים ולאחריה), זכו בני הישיבה לקבל רבות ממידת שקיעותו בלימוד. וננסה לתאר בזה, בקצרה, מאשר ראו לפנייהם בכל יום תמיד.

31 רבינו ה' רגיל לספר (בהספדו על הגרי"ז, וע"ע זהב משבא פרשת פנחס) על מנהג הגר"ח (כפי ששמע מערותו של הגרי"ז) איך שתמיד ה' משתמש בבניו לתפקידים שונים במסגרת הרבנות של הגר"ח. ה' נראה בעיני הבנים שזה כקצת הפרעה בלימודם, להפסיק את התוס' לקיים שליחות פשוטה עבור אביהם. עד שגילה להם הגר"ח שגם בזה הוא מחנכם להתרגלם להרהר בד"ת בכל הדרך ולחזור ללימודם כמי שלא הפסיקו מעולם דמי. וסיים הגרי"ז שזהו עיקר הטעם שגדל בתורה שנתחנך באיסור היסח הדעת מהרהורי תורה. ראה ראינו את הקפדת רבינו בשליטתו על מחשבתו כל רגע שהי' ער, בין יושב, בין מהלך, בין מתוך ישוב הדעת ובין מתוך בהלה, מחשבתו נשארת באותו מקום, דבוק לתורת ה' ברציפות.

אירע פעם שנפל ספק חמור בעיני פיקוח נפשות בליל יוהכ"פ בשעות הלילה המאוחרות. לבסוף, הרב דמתא, הרב יעקבזון, החליט לשאול את חוות דעתו של רבינו ויצא לביתו. בערך בשעה חמש בבוקר, עבר הרב יעקבזון דרך ביתו של רבינו ובהתקרב אליו התחיל לשמוע קולות יוצאים מביתו. אחרי שהתקרב יותר ונכנס אל ביתו, הבחין שהקולות הם של רבינו והוא יושב בסלון. הרב יעקבזון ניסה כמה פעמים לקחת את תשומת רבינו ולא עלה בידו. בינתיים, העיד הנ"ל על המחזה הנורא שזכה לראות. רבינו ה' יושב מעוטר בקיטל ובטלית והיו מונחים לפניו על השולחן הרבה פתקים קטנים הכתובים בכי"ק. הניירות שימשו לעדות זכרון על כל החטאים שרבינו חשש שחייב לשוב עליהם כמו, "לא הרהרתי בלימוד לחצי דקה" וכדומה. אחרי שעברו כעשר דקות, שם רבינו אל ליבו שיש עוד מישהו בחדר ומיד כשהבחין שעומד לפניו הרב יעקבזון, מיהר להחביא הניירות במגירה.

32 אגב הדברים משליטתו התמידית במחשבתו עד לרגעים, יצוין בזה משפט מאלף שנשמע מפיו בעת ששוחח בנושא מסוים ותוך כדי הדברים עלה בליבו פקפוק בנכונות אחד הדברים שמסר, אך מיד שמעוהו אומר כמדבר לעצמו, "אם זה לא היה נכון לא הייתי מכניס א"ז לראש".

מיד בכניסתו לביהמ"ד היה ניגש למקומו בזריזות. יושב על כסא פשוט³³ הסמוך לשולחן עץ ישן (עד לשנים האחרונות) פותח גמרתו הישנה והחביבה, ומיד שוקע בלימוד מלא במרץ נעורים - גם בשנות זקנה ושיבה.

והיה המנהג בבית מדרשו, כי בשעות שלמד בבית המדרש ניתן לגשת אליו לדבר עמו בלימוד או לשואלו אודות השיעורים, בכל עת שיחפצו. ומעשים שבכל יום היו, כי כאשר ניגש השואל ועמד לפניו וביקש לשואלו דבר. ברוב הפעמים היה עליו להמתין מפני שלא הבחין בו רבינו כלל מעוצם שקיעותו. עד שהוצרכו הרבה פעמים להסב תשומת ליבו בהליכה אנה ואנה וכדומה. ודבר זה חזר ונשנה גם כשעמדו לפניו גדולי תלמידיו והרמ"ם בשיבה, ומהם באצטלה דרבנן שעליהם, אשר מטבע הדברים מסיט את הלב להבחין, בכל זאת הוצרכו הרבה פעמים להסב תשומת ליבו ע"י הליכה אנה ואנה וכדומה³⁴.

באהבתה ישנה תמיד

כח שקיעתו וריכוזו, ורוב אהבתו את התורה, עמדו לו לעסוק בתורה בעיון בכל המצבים. והתלמידים מציינים על שיעורים מסוימים נפלאים בעמקותם ובחידושם, שהכין בזמנים שהיקיפהו טרדות נוראות, עד שכל המעורבים בטרדות אלו לא יכלו אפילו לפתוח ספר בימים אלו, ואילו רבינו לא בלבד שלא החסיר בהם שיעור משיעוריו, עוד הפליא לחדש בהם מערכות נפלאות ולא היה ניכר עליו כל רפיון מעמלו שמימים ימימה. וכך נהג תמיד בכל עת טרדה וחולשה, שיעור אחד הכין שכוב על מיטתו כלילה כשנדרה שינה מעיניו ולא יכל להרדם. וכשקם אמר, "שינה לא ישנתי, אבל שיעור כבר יש". וכן שיעור כללי שהכין תוך כדי נסיעה באווירון, ודומיהם הרבה.³⁵

33 גם בשנים אשר הסכים, אחר רוב הפצרות, שיחליפו לו את כיסאו לכסא מכובד ומרופד, מאן לשבת עליו בזמן לימודו, ואף לא בעת השעורים.

34 ומספרים תלמידים מראה שנחקק בזכרונו, כשארע פעם שהוצרכו לפנות את היכל ביהמ"ד מכל תכולתו לצורך שיפוץ דחוף. וההמולה מסביב היתה עצומה מפניו של ריהוט כבד וזעקות פועלים. ורבינו ישב כל העת בפניו הקבועה שבביהמ"ד שקוע בלימודו כרגיל כשהכל סביבו כלא היה.

35 מרגלא בפומי' דרבינו בענין גודל חשיבות לימוד התורה בכל עת ובכל שעה, מה שאמרו חז"ל (שבת פג ע"ב, מד"ר חקת) שחייב אדם ללמוד תורה ואפילו בשעת מיתתו. ביאור הדברים הוא דלא כמו שסוברים העולם שיש סגולה לצאת מהאי עלמא מתוך ד"ת, אלא הפשט כפשוטו שאין התורה מוותרת על רגע של לימוד התורה ואפילו בשעת מיתתו חייב אדם להמשיך את לימודו. רבינו הי' מספר ע"ז מה שאירע להגאון הרב זלמליה מוואלאזין זצ"ל בעת מיתתו, שממש לא פסק פומי' מגירסא עד שבני הבית ביקשו ממנו שינוח קצת מרוב חולשו וחוליו. הרב זלמליה ענה, "מי יודע אם זוהי השעה שעליו אמרו חז"ל שאל ימנע עצמו מד"ת אפילו בשעת מיתתו". ואכן, כך הוה, הרב זלמליה נפטר לעולמו מתוך אותו לימוד התורה. יש עוד לציין בהאי ענינא, מ"ש רבינו בתוכנית השיבה (נדפס בשלימות לקמן), "ואני צפ"י ותפלה שנזכה שגם ביום הקדוש ה' מכובד יוהכ"פ יקבע סדרי לימוד בתורת ה', כי איכבה אפשרי שביום הנורא ועת רצון לה' יהי' ביטול ביהמ"ד לגמרי?". כך היא דרכה של תורה שאינה מוותרת על כל רגע בחיים של האדם בעולם, ואפילו ביוהכ"פ או בשעת מיתתו.

כאשר התפלאו לפניו על שקידתו בתורה בזמן של צער וצוקה אשר פקדו, באופן שלא היה מובן, איך יתכן שיהיה ישוב הדעת ללמוד דבר מה במצב כזה, וודאי לא להיות שקוע בתורה כפי שנהג רבינו. ענה רבינו ואמר, "יש לי מקום בלב ששם רק הרבש"ע ותורתו נכנסת!!"

כזאת ראו אצלו דבר יום ביומו, איך שהיתה התורה משוש חייו וכל המחיצות נשברו בפני אהבתה. וסיפר אחד מב"ב שנכנס לביתו ביום מהימים, ורבינו שקוע בעיוניו לקראת אמירת שיעור. ושאלו הנ"ל האם אפשר לעזור בדבר מה (כדרכו לסייע בענייני בית הרב). הרים אליו רבינו ראשו ואמר, "היום אני צריך להשיג ששים אלף דולר". ושאלו התלמיד, אם יש כבר חלק מהסכום. "לא, אף לא חלק קטן", היתה תשובת רבינו, והמשיך בשקידה בלימודיו. והתלמיד עומד וצופה, עומד ומשתומם, על המראה הגדול הזה. לאחר שעה, והתלמיד יושב על מקומו בביהמ"ד נוכח הפתח, נכנס רבינו לביהמ"ד, וכראותו את תלמידו פנה אליו בחדווה ועליצות, "הבה ונרקוד, בא נרקוד!! מה זה ששים אלף דולר?!" כאומר, מה לי ולדאגה זו, אם אני זוכה להיכנס לביהמ"ד וללמוד.

לקראת אחד מזמני הקיץ בישיבה ביקש רבינו כי סדר הלימוד בזמן הבא יהיה פרק לא יחפור. לרמי"ם שבישיבה לא היה נוח בהצעה זו כיון שלא מסרו עדין שיעורים על פרק זה. אולם רבינו עמד על דעתו וכך הוכרע הדבר. כעבור כמה חודשים הוכרר פשר דבר, כי בזמן זה היה רבינו טרוד מאוד, ובצפותו זאת מראש, ובאמדו כי לא יוכל לעבור גל זה ללא שקיעה מאומצת ביותר בעמל התורה ע"כ בחר מלכתחילה נושא חמור וקשה המחייב את תמצית הכוחות.

ארע פעם כשהצר לרבינו מאוד מחמת עניין מסוים, ובתוך הדין ודברים בנושא ראו ב"ב כי לפתע הוא מסתלק לחדרו, פותח את גמרתו, וכמו מסתער עליה ואוחז בה כטובע בקרש הצלתו, וראו עין בעין כי מפלט היא לו וניחומיו בכל עת³⁶.

החידושים

כנגן המנגן

עם כל הטפתו תמיד בערך העיון והעמל, הדגיש תמיד שלא יהיה חלילה העמל בדרך של טורח ועצבון. והזהיר מלחשוב בתורה באופן מלחיץ וכבד, "נישט קוועטשן זיך", כלשונו, כ"א הכל מתוך חדווה ושלווה. והיה שגור על פיו תמיד הלשון כנגן המנגן

36 ובשנים האחרונות לעת חולשתו ותשות כוחו הוצרך לעבור טיפול רפואי בביה"ח, ומנהגם שם לקבל בב"א כמה וכמה מטופלים בתוך חדר גדול, ומובן כי המקום הומה אנשים החולים ומשמשיהם ודיבורי האחים והאחיות. בין המטופלים היה יהודי ת"ח אשר מתוך רצון לנצל את זמן הטיפול הביא עמו קלטות של שיעורים ואוזניות ע"מ לשמוע דברי תורה. אחד הרופאים בראותו זאת ניגש לרבינו ושאלו מדוע אף הוא אינו נוהג כן. "כשיש בפנים לא צריך להביא מבחוץ" היתה תשובתו של רבינו. וסיפרה בתו הגדולה תחי' כי באותה תקופה של חולי וחולשה ניגשה אליו פעם ושאלה לשלומה והשיב לה: "מ'האלט מסכת פלונית דף פלוני".

(ווי אַ פידאלע שפילט) שכך צורת לימוד התורה. והיה מעורר על זה בכל עת. וסיפר תלמידו, כי כשפעם ראה אותו רבינו בשיעור מתעמק באשר לפניו ומתאמץ לעיין, קרא לעברו בשמו במאור פנים, "בקלות ובשמחה!"

היה אומר תמיד כי בבחרותו בחו"ל, היה לומד באופן של יגיעת המחשבה עד כדי כאב ראש מחמת צורת המחשבה המאמצת. עד שבא באה"ק לפני רבו, מרן רבינו הגדול מבריסק זללה"ה, ומאז למד לחשוב בדרך קלות, באופן שגם העמל הנורא לא יבוא מתוך כבדות, כ"א ברגיעה ובשמחה ללא מצרים.

וכאן המקום לציין עובדא שסיפר אחד מחשובי התלמידים. כי בהגיע הישיבה לירושלים לראשונה, קבעה משכנה לפרק זמן קצר בישיבת עץ חיים. ורבינו ישב בחדר קטן, על כסא ישן ושבור, כשכל האווירה מסביב שונה ממה שהיו רגילים בבאר יעקב. ורבינו ישב ולמד בהתלהבות, כשלא ניכר עליו כל שינוי. לא התאפק התלמיד הנ"ל ושאלו: "הראש ישיבה לא מרגיש בגלות?!" מיד דחהו רבינו בתקיפות, "מ'לעבט מיט בורא עולם!!!".

דבקות בד'

מדי דברנו אודות דבקותו הנפלאה בהשי"ת, עלינו לעמוד בקצרה על מדרגתו הנשגבה של רבינו זללה"ה בזה, מאשר עינים ראו ואוזנים שמעו יום יום. ידוע לכל מי שהסתופף בצילו כי שלא בשעת לימודו או תפילתו לא היתה ניכרת על רבינו עבודה מיוחדת. ותמיד התהלך כמעורב בדעתו עם הבריות, מראה פנים שוחקות לכל אחד, וער למאוד לפרטי צרכי הכלל והפרט. ובדרך כלל לא ראו עליו שקיעה וטרדה בדבר מסוים.

אבל מאידך היה אצלו דבר נפלא למאוד - כי אף בזמני טרדה כמו בארועי שמחה או ארועים שונים, אשר סבבוהו בהם אנשים רבים והקיפוהו טרדות, אם נזדמן לו באותה שעה לברך איזה ברכה, או להתפלל תפילה, הרי שמיד כהרף עין היתה כל חזותו משתנית, וכבר היה כאפוף בדבקותו זה שעות רבות, ופניו בוערות כדרכו בתפילותיו תמיד. כך היה בברית מילה אשר מיד כשהכריזו עלינו לשבח - היה אומרו בנעימה קדושה ומרוכזת, וכך היה בכל דבר שבקדושה שנזדמן לו.

כזאת ראו עליו תדיר בשירתו המרטיטה. כי לא זו בלבד שמעולם לא היתה כמתעסק בשירה בעלמא, כ"א שתמיד - מתחילתה ממש - היה מפליא בהתעוררותו בכל לב. ובזה ראו תמיד נפלאות, כי הלא שירתו היתה הרבה פעמים במקלות עם, כאשר לפני כן ואחרי כן היה טרוד מאוד בטרדת המעמד. כי בכל מעמד שמחת מקורביו וכדו' שהשתתף היה הכל מסובב סביבו מכל הבחינות. ולמרות זאת, כשפתח פיו בשיר ושבת - שירת הנפש היתה זאת, מנותקת מכל הסובב ומוצאת מתגווי ליבו הטהור.

משראה כי תוסיף השירה רוח דקדושה בנפש הבחורים, תמך יתדותיו באשר היה מקובל אצלו, כי בתקופת המלחמה העולמית הראשונה רצו בחורי ישיבתו של מרן הגרב"ד זללה"ה לרומם את רוחם של הבחורים, ובקשו מהגרב"ד - שהיה בעל מגן

נפלא³⁷ שישיר להם משיריו. שאל על כך לרבו מרן הגר"ח זללה"ה והשיב לו "למה לא?". ומאז היה שר להם. ובעקבות מסורה זו היה רבינו ג"כ נוהג כן. והיה שב וחזור על עובדא זו מדי תחילת זמן, לאמור, כי בכל הנהגותיו אינו מחדש ח"ו בצורת הישיבה, כי הכל כמקובל אצלו מרביתו.

ואי אפשר שלא לשייך פרק נגינתו עם שגב דבקותו אשר הארכנו בה במקצת למעלה. כי מובן מאליו, כי קרבתו המיוחדת להשי"ת ורוב השתוקקותו, הביאתו לחבר ניגוניו אלו. כאשר מצאנו דוגמתם בשירת יחידי דורות, אדירי משוררי ישראל. אשר שפכו כמים ליבם בשירתם, אף בכתיבתם, הלא בספרתם.

קוב"ה אורייתא וישראל

אחרי שהזכרנו מקצות דרכיו של רבינו זללה"ה בדבקות באורייתא ובקוב"ה נותנה יתב"ש, כאן המקום לפרט מקצת מדרכיו המפורסמים בשלמות הצלע השלישי, הלא הוא "ישראל".

נפתח בעובדא הממחישה יותר מכל איך שהיה זה במוחש אצל רבינו כי הכל חד הוא. סיפר אחד ממקורביו היותר גדולים, כי נתלווה פעם לרבינו בביקורו אצל ש"ב, יבלחט"א הגאון הגדול רמ"ד סאלאווייצ'יק שליט"א ר"י בריסק. וכתמיד היתה שיחתם שיחת ת"ח הקשורים בלב ונפש, מתוך כבוד גדול. וגם את מלווהו הנ"ל כיבד הגרמ"ד שליט"א בסבר פנים יפות. כשיצאו מביתו, אמר רבינו לפני מקורבו אודות הגרמ"ד, "איש מיוחד מאוד, לא רק בתורתו, כ"א בכלל הנהגתו". והפטיר אחריו הנ"ל, "כן אכן רואים כך". ורבינו, אשר לא קיבל אף פעם דיבורים בעלמא, שאלו, "רואים?! איך אתה רואה". והשיב התלמיד, כי ראה הרבה ת"ח אשר אין הנהגתם עם הבריות ראויה. רבינו בשמעו זאת הגיב בחריפות, "מה אתה מבין בכלל?!". [לשון חריגה מאוד אצל רבינו]. והתלמיד בעזות דקדושה שאלו, הלא אמרו אם הרב דומה למלאך ד' צבקות יבקשו, ואם לא לא, מכאן שנתנה רשות לתלמיד להבחין. "איננו מבינים במלאכים", פטרו רבינו. וממשיך התלמיד לספר שנסעו אח"כ ברכב, ורבינו ישב כחמש דקות בשתיקה, מכונס בתוך עצמו, כשעל ארשת פניו נראה צער מסוים. לאחר מכן פנה אליו רבינו, "תגיד לי, האנשים האלה שאתה מדבר עליהם הם באמת עמלים בתורה?! אם כן, איני מבין איך התורה לא מגינה עליהם". וכל תוספת ע"ז, אך למחסור.

נודע בישראל, ובכל העולם, עטרת תפארת מידותיו של רבינו, אם בהנהגתו השלווה והמיושבת תמיד³⁸, ואם לגבי כל הנהגתו, בהיותו אוהב וידיד נאמן לכל אחד באשר הוא, וחרד עד למאוד על כבוד זולתו.

37 רבינו זללה"ה נכח בשמחת נישואיו של בן מרן הגר"ד זללה"ה. וסיפר, שאחר החתונה החישיב הגר"ד על שולחן ושר מניגוניו עד שהפסיקתו הרבנית שלו מפני השעה המאוחרת. והיה רבינו מעביר כמה מניגוניו. 38 גופא דעובדא הכי הוה, כפי שסיפר בנו של רבינו, ראש הישיבה הגר"י שליט"א. בימי צעירותו של רבינו בהיותו כבן ט', נתרגז פעם על אחיו עד כדי זריקת כלי עליו. אביו של רבינו הוכיחו קשה על תיעוב מדת הכעס. במעמד זה, רבינו קיבל על עצמו לא לכעוס עוד בחיים שלו. כשבעים שנה אחר

ויש לדעת כי בנתיבות חייו עלי אדמות, עדו עליה ניסיונות קשים ומרים ברוח ובגשם, אשר כבר העידו בו, כי עמד בניסיונות קשים, ויכל להם. נביא בזה רק כמה עובדות, שיש בהן לימוד מהבטים שונים.

קישומ המידות³⁹

היה זה באחת הפעמים שהוצרך רבינו ליטול מקל נדודים לחו"ל. מעולם לא היה זה מהדברים הקלים אצל רבינו כי טורח הנסיעה על שלל טרדותיה קשתה עליו, אלא שדוחק השעה הצריכו. ובצאת רבינו חוצה לארץ התייצבו כל בני הישיבה מתחת לבנין ביתו,

זה מצא הגרד"י שליט"א את אביו בוכה בכיות חזקות ויושב ולומד מוסר בקול חזק ורצה לדעת פשר הדבר. רבינו גילה לו שלפני שעה מישוהו נכנס אליו והוא לא נהג איתו כראוי וחושש שכעס עליו. סיים רבינו, "וזה הפעם השניה שעברתי על קבלתי הישנה".

³⁹ יש להניח בתור הקדמה קטנה להנהגותיו של רבינו בפרט זה, מה שהי' מורגל בפיו לחזור על החומרה שהחמירו חז"ל בענין של בין אדם לחבירו. הדברים המפורשים בחז"ל כבר ידועים (לדוגמא, רבינו הראה נפלאות דברי חז"ל על הא דאיתא בקידושין (כב ע"א) "ת"ר כי טוב לו עמך עמך במאכל עמך במשתה וכי' מכאן אמרו כל הקונה עבד כקונה אדון לעצמו. וע' בירושלמי המפורסמת (מובא בתוס' קידושין דף כ ע"א בד"ה כל הקונה) שמוסיף ע"ז שאם יש לאדון רק כר אחת חייב ממילא ליתנו לעבדו. והרי הדבר פלא, אמר רבינו, 'זהו ההנהגה שהתורה חייבה כשמתחסיס לגב ברחוב והדברים ק"ו בו בנו של ק"ו בנוגע איך לנהוג כלפי חבירו הכשרי'. אבל רבינו מצא לנכון לציין מה דאיתא במכילתא (פרשת משפטים, פרשה יח') עה"פ "אם ענה תענה" וז"ל כבר הי' ר' ישמעאל ור' שמעון יוצאים ליהרג. אמר לו רבי שמעון לר' ישמעאל, רבי, לבי יוצא שאיני יודע על מה אני נהרג. אמר לו ר' ישמעאל לר' שמעון, מימך בא אדם אצלך לדין או לשאלה לעכבתו עד שתהא שותה כוסך ונוטל סנדלך או עוטרף טליתך? אמרה תורה אם ענה תענה אחד עיני מרובה ואחד עיני מועט. אמר לו ר' שמעון נחמתני רבי ע"כ. דברי חז"ל אלו משקפים את חומר הענין של כבוד הזולת. נאה דורש ונאה לקיים, נכדו סיפר על הקפדת רבינו לענות הטלפון בעצמו. וכששאלוהו על מנהגו זה למה לא קיבל שום עזרה ממשפחתו ע"ז, הסביר, שהרי רוב המתקשרים אל ביתו הם בשבילו ולמה צריך המתקשר לחכות כמה רגעים עד שימסור הבן בית את הטלפון אליו? לכן עדיף שהוא בעצמו ירים. ומנין לו שחייב הוא לדאוג על רגעים כאלו? ע"ז הציג רבינו לדברי המכילתא הנ"ל.

עוד בחינה חשובה יש להקדים, שמלבד החיוב שיש לכל או"א מישראל לכבד את חבירו כמותו, רבינו קיים בהנהגותיו עוד נקודה נפלאה מתוך אספקלריא של ראש ישיבה. סיפר רבינו על רבינו הרב מבריסק זללה"ה, שפעם א' אירע בבריסק שהי' שוחט א' שלא היתה דעת חכמים נוחה הימנו, ונמנו וגמרו הרבנים דמתא להעבירו מתפקידו. כינס רבינו הרב זללה"ה את כל השוחטים של העיר אל ביתו כדי לדון בענין והנה הגיע גם השוחט שהוא אל האסיפה. מכיון שהבחין הרב מבריסק שגם הוא הגיע בטעות, סירב לפתוח את האסיפה. חיכו וחזרו עד שיצא השוחט שהוא אבל לא עלתה בידם עד שלבסוף החלו כל הנאספים לצאת ולחזור לביתם. לאחר המעשה, הסביר הרב מבריסק טעמו שאם יפגע יהודי א' מחמת האסיפה, יותר כדאי לבטל האסיפה כדי שלא יפגע. והוסיף רבינו לבאר (ע' זהב משבא פרשת תרומה) עפ"י מה שאמרו חז"ל בילקוט (פרשת תרומה) שהקב"ה ציווה למשה לפייס את בני' על החיסרון כיס שגרם להם בתרומת המשכן. ולכאורה, כלפי חשיבות הקמת המשכן, אין שום חשיבות לחסרון כיס שכ"כ דאג הקב"ה לפייס אותם? אלא ודאי הפשט הוא שאפילו כשמתעסקים בדברים הכי גדולים ורמים, אם יהי' זה על חשבון כבודו של א' מישראל, אין זה בנין של דרך התורה. עפ"י דברי רבינו י"ל, כנ"ל שמלבד החומר במצות כבודו של חבירו השייכת בכל איש מישראל לחבירו.